

Overdenking eerste gezamenlijke zomerdienst 2022, 10 juli in de Doopsgezinde Kerk

Voorganger: dr. Koen Holtzapffel

Thema: Engelenbezoek, gelezen Richteren 13

Gemeente, als gezegd vandaag de eerste van zes diensten over vriend en vreemdeling. Het zal de komende weken over pelgrims gaan, over een 'Stranger from heaven', over Job, zwervers en nog veel meer. Maar vandaag beginnen we in hemelse sferen, althans, dat is het eerste waar je aan denkt bij engelen. Een hemels engelenkoor dat de herders toezingt in de kerstnacht. Maar er is nog wel wat meer te zeggen over deze gevleugelde, vreemd vertrouwde figuren die hemel en aarde met elkaar verbinden. Wie de Bijbelverhalen leest weet dat het fenomeen engelen zich niet beperkt tot kerstengeltjes.

In veel oude Bijbelverhalen is sprake van engelenbezoek. De hemel maakt zijn opwachting bij mensen aan huis. En dat geeft niet alleen vreugde maar ook schrik en vervreemding. Het gaat vandaag niet zozeer om de vraag of engelen bestaan en te ervaren zijn. Het gaat erom waar zij voor staan en wat zij uitdrukken. Het gelezen Richteren 13 biedt ons daarvoor een prachtig en ook geestig handvat.

1: Eerst iets over Bijbelse engelen in het algemeen Engelen representeren in de Bijbel een andere wereld die toch niet geheel losstaat van de onze, maar er op bijzondere wijze mee verbonden is. In de vroege verhalen over engelen, en ons verhaal is zo'n vroeg verhaal, in die vroege verhalen zijn engelen niet heel duidelijk van God gescheiden. Door middel van de engel raakt Gods spreken of handelen de aarde aan.

Soms wordt de plaats van de engel weer door God zelf ingenomen of omgekeerd. Vaak neemt de engel voor de mensen tot wie hij komt de gestalte aan van een medemens, een reiziger, een boodschapper, een profeet. En welke gestalte de engel ook aanneemt, zijn boodschap komt op een bijzonder moment, in een situatie van nood. Een vrouw krijgt de boodschap dat ze toch nog een kind zal krijgen. Een man, een volk krijgt te horen dat er bevrijding uit verdrukking aanstaande is. De engel als bode Gods brengt op cruciale momenten een verlossende boodschap, een boodschap van hoop. Denk maar even aan kerst. Opdat Gods heilshandelen in de wereld gestalte kan krijgen moet er een kind geboren worden.

Redder uit de nood. Eens zal dat Jezus zijn, nu is het Simson. In de engelachtige aankondiging zelf, de annunciatie, wordt de komende verlossing al geproefd. Maar, die boodschap is nog niet zo gemakkelijk te geloven, hoe goedgevolg we vaak ook zijn. Er is tijd nodig om aan de boodschap te wennen. Het zal toch niet, hoor ik dat nu goed, eerst zien dan geloven. Gebruikelijke reacties bij engelenbezoek en andere onwaarschijnlijkheden in ons leven. Hier komt niet een goede oude bekende langs maar een vreemdeling, met een onwaarschijnlijke, bevreedende boodschap. Vanuit hun tussenwereld doorbreken engelen onze vaste patronen. Ze halen ons uit onze comfort zone want staan voor een wereld die ons niet vertrouwd is en toch nabij. Een wereld van hoop, verwachting, verrassing, verlossing, een wereld waarin het onzichtbare nabij komt, het onkenbare een vreemd vertrouwd gezicht krijgt.

2: Dan over Richteren 13

E.e.a. laat zich mooi illustreren aan de hand van Richteren 13, de aankondiging van de geboorte van Simson aan mevrouw en meneer Manoach.

Zij krijgen engelenbezoek en kijken er vreemd vanop. In een overigens geestig stuk waarbij de schrijver optimaal gebruik maakt van de verwarring die engelenbezoek nu eenmaal veroorzaakt. De vrouw van Manoach denkt dat ze een profeet voor zich heeft die er uitziet als een engel! En ook haar man denkt aan een profeet.

Het verhaal maakt duidelijk dat Bijbelse engelen niet te vinden zijn in de tempel of de eredienst. Hoe vaak ze ook zijn afgebeeld, zeker in barokkerken. Nee engelen komen op bezoek in ons dagelijks bestaan. Bij Abraham wanneer hij in de middaghitte in de schaduw van zijn tent staat.

Bij Gideon wanneer hij in de wijnpers het koren van zijn vader dorst, bij de herdertjes natuurlijk in het open veld, en ook bij de vrouw van Manoach. Engelen komen naar ons toe, daar waar wij ons bevinden, wonen, werken, bezorgd zijn, stiekem blijven hopen tegen beter weten in. Ja, daar waar we leven en mens zijn, waar we engelen vaak hebben verdrongen en ze niet verwachten, daar maken ze hun opwachting. Daar worden we plots overvallen door het bijzondere, het afwijkende, het overstijgende.

Hebben we er oog voor en realiseren we ons dat het hier om bodes van Godswege gaat? Engelen zijn voor ons het codeteken dat we hier op aarde niet helemaal alleen en voor onszelf bestaan. Dat we door schoonheid, bijzondere ontmoetingen, boodschappen overweldigd kunnen worden.

Vroeger en nu. En daarom zeggen we nog steeds: het was of er een engel de kamer binnenkwam, het was of er een beschermengeltje op mijn schouder zat. Zoals eens meneer en mevrouw Manoach mochten ervaren.

Dat de bijbel tegen een vorm van engelenverering is, dat blijkt ook uit Richt 13. Manoach, zijn naam betekent rust, vraagt aan de engel: hoe heet u eigenlijk? We willen u graag bedanken als uw belofte uitkomt.

Maar de engel zegt: waarom vraagt u hoe ik heet? Niemand kan begrijpen wie ik ben. God moet geëerd en gediend worden, niet ik. Ik ben 'slechts' intermediair tussen God en mensen. Daarom ook is het vertrek van de engel zo abrupt, spectaculair en definitief. De bode Gods wordt in de vlammen van het offervuur omhoog getrokken en onttrekt zich zo aan onze waarneming. Als een vinger die verticaal naar de hemel wijst. En pas dan, als de engel verdwijnt, pas dan vallen Manoach en zijn vrouw de schellen van de ogen. Zoals eeuwen later de Emmaüsgangers overkomt bij het breken van het brood door hun vreemd vertrouwde reisgenoot. Plots begrijpen ze door wie ze zijn bezocht. Ze maken een diepe buiging, maar de engel laat zich niet meer zien. Dat hoeft ook niet, want de belofte staat en na negen maanden wordt hen een zoon geboren, en wat voor een.

3: Gemeente, Aan het eind van deze overdenking dan toch nog de vraag: bestaan engelen nu wel of niet?

Dat laat zich natuurlijk eindeloos bediscussiëren en het thema van vanmorgen roept die vraag op. Net als de vraag naar Gods bestaan. Maar in Bijbelverhalen wordt niet op die manier gefilosofeerd over het bestaan. De bijbel is geen filosofisch boek maar een verhalenboek vol ervaringen. Op engelen loopt onze ratio en ons begrip van materie stuk, gelukkig maar. Met een bijna naïeve vanzelfsprekendheid spelen engelen in Bijbelverhalen een rol. Even plots als ze komen gaan ze ook weer. Als vallende sterren aan het firmament. Hun presentie in ons leven kan hoogstens bevestigd worden door diegene die ze ervaart, bijvoorbeeld in een bijzondere ontmoeting. De ouders van Simson, de worstelende Jakob bij de Jabbok, Maria, u wellicht. Waarom zouden engelen als signalen, als aanrakingen van Godswege tot de Bijbelse tijd beperkt blijven? Het gaat om de ervaring, of we die nu zelf met engelenbezoek associëren of niet.

Zeker is dat engelenbezoek altijd momentaan is, vluchtig: het plotse inzicht, die betekenisvolle boodschap, dat bijzondere moment van ontmoeting. Omdat een engel een bode van Godswege is, juist daarom heeft een engel iets ongrijpbaars. Laat zich nooit helemaal vastleggen in woord en beeld. Hoeveel mooie plaatjes van engelen er ook zijn, inclusief dat geestige engelenbeeld met mobieltje op het dak van de Sint Jan in Den Bosch. Niet de gevleugelde gestalte, niet het tastbare en herkenbare, maar de boodschap, die maakt de boodschapper tot engelachtige, tot hemelse bode van Godswege. Mijn te vroeg overleden collega Christiane Berkvens wist het trouwens

zeker: engelen bestaan en ze staan vroeg op. Ze schreef erover in het Goddeeltje over de mens. Ze vertelt daarin over haar Belgische antigodsdienstige lerares geschiedenis. In de oorlog waren zij en haar man naar de Ardennen gevluht met een aantal joodse kinderen die zij hielpen onderduiken. Ze waren neergestreken op een afgelegen boerderij vlakbij Dinant. Na verloop van tijd was het geld op. Geen geld geen brood. Iedereen in de omgeving wist dat er joodse kinderen op de boerderij waren maar nooit werden ze verraden. Helaas hadden de winkeliers uit de omgeving het ook niet breed en konden geen krediet meer geven. Harde tijden. Op een avond waren de lerares en haar man de wanhoop nabij. Ten einde raad deden ze iets dat ze nooit gedacht hadden ooit te doen: ze baden tot de God waarvan ze zeker wisten dat ie niet bestond. Maar nood leert bidden nietwaar? Om brood baden ze. De volgende morgen stonden op de vensterbank buiten twee broden. En dat herhaalde zich elke dag tot de oorlog ten einde was. Niemand heeft ooit geweten hoe die broden daar kwamen. Het deed er ook niet toe, ze waren er! Waarop de lerares geschiedenis wel moest concluderen: engelen bestaan, en ze staan vroeg op!

Kortom gemeente: engelen zijn voorbestemd om een bevrijdende boodschap te verkondigen, op een verrassende manier en plek, en soms voegen ze daarbij de daad bij het woord. Ontvang een vreemde, een onverwachte bezoeker dus altijd gastvrij en met alle egards. Het zou wel eens een engel kunnen zijn. De Bijbelse Hebreeënbrief verwoordt het aldus (13: 1-2):

Houd de onderlinge liefde in stand en houd de gastvrijheid in ere, want zó hebben sommigen zonder het te weten engelen ontvangen.

Amen